

Anmeldte rettigheder for sand, grus og sten fik en afviklingsordning på 10 år og bortfaldt i 1988. Det fremgår af motiverne til 1977-loven (FT 1976-77 tillæg A sp. 2556-2558), at baggrunden for afviklingsordningerne var, at tilstedeværelsen af anmeldte rettigheder uden tidsbegrænsning kunne hindre myndighedernes planlægning af ressourceudnyttelsen og arealanvendelsen i øvrigt. Det var forudsat, at de anmeldte rettigheder på bortfaldstidspunktet stort set enten ville være færdigudnyttede, blive erstattet af tilladelser eller være udlagt som indvindingsområder i amternes regionplaner.

Disse forudsætninger har imidlertid vist sig ikke at ville være opfyldt i 2003. Den del af råstofbranchen, der indvinder kalk, kridt, ler, tørv etc., har i langt højere grad sikret sig forekomster til indvinding på meget langt sigt, end tilfældet var for indvinderne af sand, grus og sten. Der findes således stadig omkring 300 anmeldte rettigheder til kalk, kridt, ler, tørv etc. med reserver til mange års forbrug. Disse reserver er enten ikke færdigudnyttede eller ikke påbegyndt indvundet. Kun ca. halvdelen af de 300 rettigheder ligger i regionplanlagte graveområder.

Skov- og Naturstyrelsen har ved annoncering i sommeren 2001 og via amterne skriftligt gjort indehavere af anmeldte rettigheder opmærksom på udløbet af de anmeldte rettigheder og understreget, at indvinding efter 1. juli 2003 kræver tilladelse efter råstofloven. Blandt andet på baggrund af styrelsens henvendelse samt tilkendegivelser fra branchen må det forventes, at en uændret retstilstand vil betyde, at indehavere af anmeldte rettigheder vil se sig nødsaget til at ansøge amterne om tilladelse til indvinding på alle rettigheder med henblik på at opretholde indvindingsretten også på arealer, der ikke umiddelbart ønskes udnyttet. Dette vil føre til en unødvendig belastning, idet råstofmyndighederne vil skulle behandle ansøgninger om indvindingstilladelser, som ikke er aktuelle.

Dette har sammenhæng med, at det kan udledes af Højesterets domme i 2 sager (UfR 1997 s.157 og UfR 1999 s.1538), at ophørsfristen i loven ikke medfører et erstatningsfrit bortfald af indvindingsretten, når der inden 1. juli 2003 er ansøgt om indvindingstilladelse til udnyttelse af den anmeldte ret.

Hvis der gives afslag på ansøgning om indvinding, må det således forventes, at afgørelsen i de fleste tilfælde vil blive prøvet ved domstolene med krav om erstatning med henvisning til grundlovens § 73 om ekspropriation. Der må således med de nugældende regler påregnes rejst et vist antal erstatningssager mod staten i forbindelse med udløb af de anmeldte rettigheder.

Selvom der meddeles indvindingstilladelse, vil råstoflovens regler om, at en tilladelse bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt, eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år, kunne føre til ”proforma-indvindinger” eller fremsendelse af fornyede ansøgninger inden udløbet af de nævnte 3-års perioder. Herved kan en indvinder undgå bortfald af indvindingstilladelsen og dermed muligheden for at få prøvet et eventuelt afslag på yderligere indvinding ved domstolene.

Hovedsigtet med lovforslaget er at forlænge de anmeldte rettigheder. Herved gives der rettighedsindehaverne mulighed for kun at søge om tilladelse til indvinding, når der er behov for det, uden at miste den retsstilling, der i dag i erstatningsmæssig henseende er knyttet til en anmeldt ret i forhold til grundlovens § 73.

Lovforslaget præciserer, at en igangværende indvinding efter 1. juli 2003 kun må finde sted, såfremt der er meddelt tilladelse hertil. Med den foreslåede lovændring kan en rettighedsindehaver eller indvinder få forlænget retten til indvinding frem til 2028, hvis den pågældende inden 1. juli 2003 meddeler amtet, at retten ønskes forlænget. Indvinding kan efterfølgende først iværksættes på baggrund af den forlængede anmeldte ret, efter at råstofmyndigheden har meddelt tilladelse hertil efter råstoflovens almindelige bestemmelser. En tilladelse efter § 7 til indvinding på baggrund af en anmeldt ret og en ansøgning om indvindingstilladelse, indsendt til amtet inden 1. juli 2003 har samme retsvirkning som en meddelelse til amtet om, at retten ønskes forlænget.

Det vil sige, at retten til udnyttelsen af en råstofforekomst opretholdes indtil 1. juli 2028 også i de tilfælde, hvor en tilladelse til indvinding af den pågældende råstofforekomst bortfalder, fordi den ikke har været udnyttet inden tre år efter meddelelsen heraf og i de tilfælde, hvor der ikke er pågået indvinding i tre på hinanden følgende år i henhold til råstoflovens bestemmelser. Dette gælder også, såfremt indvindingstilladelsen udløber i perioden inden 1. juli 2028.

Forlængelsen af den anmeldte ret til indvinding indtil 1. juli 2028 betyder således, at rettighedsindehaveren i visse situationer er berettiget til erstatning efter grundlovens § 73, såfremt der ikke gives indvindingstilladelse eller opstilles vilkår, der stiller indehaveren dårligere end efter 1972 lovens regler.

Det bemærkes, at indgrebets formål efter sædvanlig ekspropriationsretlig opfattelse kan medføre, at der ikke udløses erstatning, f.eks. fordi indgrebet er begrundet i så kvalificerede samfundsmæssige hensyn, at tabet ikke kan kræves erstattet. I en af de nævnte hø-